

SHAHINE EL HAMUS

SABRI SAAD EL HAMUS

SOUFIANE MOUSSOULI

Gods Lam

WWW.GODSLAMDEFILM.NL

DE HOGESCHOOL VOOR DE KUNSTEN UTRECHT PRESENTEERT EEN MOVIE / PEERFILM PRODUCTIE EEN FILM VAN KEES-JAN MULDER
DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY JASPER VAN LEENINGEN GAFFER MALCOLM DUREGGER GELUIDSOPNAME MARTIJN SCHOLTE / SAM HUISMAN MONTAGE DAISY KANON
ART DIRECTOR SULEIGHA WINKEL COMONIST ANTON VALLE GELUIDSONTWERP SAM HUISMAN / VINCENT ROOIJERS GELUIDSEEDITOR EN MIXAGE SAM HUISMAN
BELICHTERS SANDER SCHRAM / BOB ALKEMADE / FIKRET KOÇ COMPOSER BAS VAN DIEJEN COLORIST FERNANDO RODRIGUES / KOERT VAN DER PLOEG
PRODUCTIELEIDING NOËMI VILCHEZ UITVOEREND PRODUCTENT NOËMI VILCHEZ / SIMONE BUYS / KEES-JAN MULDER SCENARIO & REGIE KEES-JAN MULDER

DE PROTESTANTSE STICHTING
TOT STEUN AAN HET
GODSDIENSTONDERWIJS
TE AMSTERDAM

LESSENSERIE BASISONDERWIJS BIJ DE FILM 'GODS LAM'

Handleiding voor de leerkracht

INHOUD

Algemene inleiding

Les 1 Offerfeest, rituelen en de film Gods Lam

Les 2 Thema's uit de film Gods Lam en pantomime

Les 3 Het verhaal uit de Bijbel en de film Gods Lam

ALGEMENE INLEIDING

Voor u ligt een lessenreeks van drie lessen bij de film 'Gods Lam'. Deze lessenserie kan heel goed gebruikt worden rondom het offerfeest. Het lesmateriaal sluit goed aan bij de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs omdat de hoofdrolspelers een vergelijkbare leeftijd hebben. De belevingswereld van personen uit de film komt overeen met die van kinderen op de basisschool.

De film 'Gods Lam' is het fictiedebuut van Kees-Jan Mulder (1986). Met Gods Lam studeerde hij in 2013 cum laude af als regisseur aan de filmopleiding van de Utrechtse kunstacademie (HKU).

In de lessenserie komen onderwerpen uit de islamitische, christelijke en joodse traditie aan de orde. Het ligt voor de hand om rondom het islamitische offerfeest gebruik te maken van deze lessenserie. De komende jaren zal het offerfeest op de volgende data plaatsvinden :

(http://www.accentgrave.nl/schoolvakanties/pages/feestdagen_islamitisch.php)

- zaterdag 4 oktober 2014
- woensdag 23 september 2015
- zondag 11 september 2016
- vrijdag 1 september 2017
- dinsdag 21 augustus 2018

Het is dus prettig om rondom deze data de lessenreeks uit te voeren, zodat de kinderen betrokken worden bij iets wat in hun directe omgeving (thuis, klasgenoten) een rol speelt. In de eerste les komt het offerfeest aan de orde. Daarna wordt er dieper ingegaan op levensbeschouwelijke thema's die in de film te vinden zijn en die tot de belevingswereld van kinderen behoren. De lessenserie wil nadrukkelijk ruimte bieden voor de eigen ervaringen van kinderen. In de derde les komen ook andere tradities in het vizier. Het Joodse verhaal van het offer van Abraham staat in deze laatste les centraal. De makers van deze lessenserie vinden het vooral belangrijk dat de kinderen hun eigen verhaal mogen vertellen bij de verhalen van toen (het verhaal van het offer van Ibrahim/Abraham uit Koran en Bijbel) en nu (de film Gods Lam).

Korte verhaallijn

De korte verhaallijn van de film *Gods Lam* is deze: Zakaria, de elfjarige zoon, leeft met z'n broer en vader toe naar het eerste offerfeest zonder moeder. Terwijl zijn vader islamitisch slager is en er een dreigend verbod op ritueel slachten in de lucht hangt, raakt zijn verstandelijk gehandicapte broer per ongeluk gehecht aan het lammetje dat bedoeld is voor het offerfeest. En wat dan?

Zie voor meer informatie: www.godslam.nl en [facebook.com/Godslamdefilm](https://www.facebook.com/Godslamdefilm). De film is voor scholen gratis te bekijken op <http://vimeo.com/75223323> (wachtwoord: offerfeest2013).

Makers

Deze lessenreeks is gemaakt door Larissa, Judith, Melissa en Laura, vier studenten van de Hogeschool iPabo te Amsterdam. In het kader van hun onderwijs voor het Diploma Christelijk Basisonderwijs (DCBO) hebben zij deze lessenserie ontwikkeld. Hun docent, Christiaan Ravensbergen, heeft hen hierbij begeleid.

Deze lessenserie is een handreiking. Wij nodigen iedereen uit om de lessen een eigen invulling te geven. Als makers van deze lessenserie wensen wij alle gebruikers van de lessenserie veel plezier bij het verzorgen van de lessen.

Amsterdam, 24 januari 2014

Larissa Scholten
Judith Zoer
Melissa Nuis
Laura Galesloot

Doelgroep

Deze lessen zijn bedoeld voor groep 7 en 8 van het basisonderwijs, maar kunnen ook heel goed gebruikt worden in de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

Doel van de lessen

Met behulp van deze lessenserie gaan kinderen nadenken over thema's uit de film Gods Lam. Wat zien we in deze film? Wat voor onderwerpen komen we daar tegen? Door de lessen leren kinderen bewuster naar bepaalde thema's te kijken en ontdekken zij dat deze thema's een rol spelen in hun eigen leven. Op verschillende manieren verkennen kinderen hun eigen ervaringen met thema's die in de film aan de orde komen. Zo levert de lessenserie een bijdrage aan hun zoektocht naar zingeving en een waardevol bestaan.

De concrete doelen van de drie lessen zijn deze:

Les 1

- Kinderen kunnen verwoorden hoe het offerfeest gevierd wordt.
- Kinderen kunnen zich inleven in de personen uit de film Gods Lam en kunnen vertellen waarom zij zo denken en handelen.
- Kinderen kunnen hun eigen mening over ritueel slachten onder woorden brengen.
- Kinderen kunnen verwoorden wat rituelen zijn en waarom rituelen voor mensen belangrijk zijn.
- Kinderen kunnen voorbeelden van rituelen uit hun eigen leven noemen.

Les 2

- Kinderen kunnen gedachten, gevoelens en houdingen bij thema's uit de film Gods Lam uitdrukken in dramavorm.
- Kinderen kunnen thematiek uit de film Gods Lam betrekken op hun eigen leven en daar in pantomimevorm gestalte aan geven.
- Kinderen kunnen uitdrukking geven aan hun eigen (existentiële) ervaringen met afscheid nemen, vrij zijn, liefhebben en zorgen.

Les 3

- De kinderen kunnen hun eigen gedachten en gevoelens bij het verhaal van het offer van Abraham uit de kinderbijbel onder woorden brengen.
- De kinderen kunnen een actieve luisterhouding aannemen, waarbij zij laten merken dat zij de gedachten en gevoelens van klasgenoten bij het verhaal van het offer van Abraham uit de kinderbijbel ook waarderen.
- De kinderen kunnen zich inleven in personages uit verhaal van het offer van Abraham uit de kinderbijbel.
- De kinderen kunnen een verband leggen tussen de film 'Gods Lam' en het verhaal van het offer van Abraham.
- De kinderen kunnen het verband leggen tussen het islamitische offerfeest en het verhaal van het offer van Abraham.

Met deze lessenserie zijn kinderen bezig met verschillende kerndoelen van het protestants-christelijk basisonderwijs:

Kerndoelen godsdienstige levensbeschouwelijke vorming (GL) die van toepassing zijn op deze lessenreeks

(<http://www.besturenraad.nl/content/dcbo-kerndoelen>):

Domein A – luisteren naar en vertellen van verhalen

1. Leerlingen kunnen bestaanservaringen tot uitdrukking brengen in persoonlijke verhalen en delen deze met anderen. (les 1 en les 2)
2. Leerlingen leren gedachten te vormen en gevoelens te uiten over zin en onzin, liefde, haat, geluk en ongeluk, goed en kwaad, waar en onwaar, leven en dood, etc. en kunnen hun gedachten daarover uitdrukken op verschillende wijzen. (les 1, les 2 en les 3)
3. Leerlingen leren luisteren naar en vragen te stellen bij Bijbelverhalen en andere verhalen waarin existentiële en religieuze ervaringen worden gecommuniceerd. (les 3)

Domein B – Met elkaar betekenis geven

1. Leerlingen kunnen reflecteren op levensverhalen van zichzelf, van medeleerlingen en van de leraar. (les 2)
5. Leerlingen leren betekenisvolle personen en gebeurtenissen uit Bijbel, traditie en hun leefwereld kennen die hun richting kunnen wijzen. (les 1, les 2 en les 3)
6. Leerlingen kunnen belangrijke rituelen, feestdagen en gedenkdagen die horen bij de christelijke (en eventueel andere tradities) noemen en er betekenis aan geven. (les 1)
8. Leerlingen kunnen zich gedachten vormen omtrent de rol van levensbeschouwelijke visies van mensen in de samenleving. (les 1 en les 2)

Domein C – Vieren en ontmoeten

1. Leerlingen leren gezamenlijke momenten van samen delen en beleven te waarderen als behorend bij het schoolleven (les 1, les 2 en les 3)
3. Leerlingen kunnen religieuze rituelen duiden als symbolische handelingen die de tijd markeren en waarin 'hun eigen verhaal' een plek krijgt (les 1)

Domein D – Antwoorden

1. Leerlingen kunnen hun handelen laten bepalen door wat voor henzelf en voor hen betekenisvolle anderen van waarde is. (les 1, les 2 en les 3)
3. Leerlingen ontwikkelen zelfrespect, treden de medemens met respect tegemoet en zetten zich voor de ander in. (les 1, les 2 en les 3)
4. Leerlingen laten zich in hun handelen leiden door gevoel voor en besef van waar en onwaar, goed en kwaad, echt en onecht, recht en onrecht. (les 1, les 2 en les 3)

Algemene opzet van de lessenserie

Dit is een lessenserie bij de film Gods Lam. In deze film zitten verschillende thema's. Gedurende de hele lessenserie worden kinderen uitgedaagd om over de film na te denken en zo steeds meer thema's in de film te ontdekken. Op verschillende manieren gaan zij ervaren dat deze thema's iets met hen zelf te maken hebben. In gesprekken, door toneel te spelen, door samen te werken leren kinderen hun eigen betekenis aan de film en aan hun eigen ervaringen te geven. Ondertussen krijgen zij relevante informatie mee over rituelen en verhalen uit de islamitische, joodse en christelijke traditie.

Het verhaal in de film heeft een open einde. De kinderen kunnen de film allemaal anders interpreteren en er een andere invulling aan geven. Dit nodigt de kinderen uit om een eigen betekenis aan het verhaal te geven. Het is belangrijk dit mee te nemen tijdens de lessen en vooral als de film voor de eerste keer bekeken zal worden en tijdens de afsluiting van de lessenreeks.

Gebruikte werkvormen

Er komen tijdens deze lessen verschillende werkvormen aan bod om de leerdoelen bij de kinderen te bereiken. Door de verschillende werkvormen is de lessenserie aantrekkelijk voor de kinderen en sluit de lessenserie goed aan bij de verschillende niveaus en leerstijlen van kinderen. (Piet Hoogeveen en Jos Winkels (2011), *Didactische werkvormenboek. Variatie en differentiatie in de praktijk*. Assen: Van Gorcum)

<p><i>Les 1</i> De kinderen zullen door onderwijsleergesprekken meer te weten komen over rituelen, welke rituelen herkennen ze bij zichzelf en welke rituelen herkennen ze in de film (hele groep). Daarnaast zullen ze kort praten over de film en hun ideeën en gevoelens hierbij uiten.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Interactievorm: woordveld, onderwijsleergesprek en klassengesprek- Instructievorm: filmvertoning- Opdrachtvorm: werkblad
<p><i>Les 2</i> De leerlingen gaan met elkaar in gesprek om een laag dieper te gaan. De film is aanleiding om eigen (existentiële) ervaringen te communiceren. Het doel is dat de kinderen elkaar en zichzelf beter leren begrijpen. Het uitspelen met behulp van pantomime van thema's uit de film is erop gericht dat kinderen hun eigen ervaringen bij de gekozen thema's verkennen.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Interactievorm: klassengesprek- Spelvorm: pantomime
<p><i>Les 3</i> Tijdens de laatste les zullen de kinderen gericht luisteren en praten over het bijbelverhaal. Ze leren van en met elkaar, door coöperatief leren. Bij coöperatief leren heeft iedereen een actieve inbreng. Het gaat niet alleen om het leren van de inhoud, maar ook om het samenwerken zelf.</p>	<ul style="list-style-type: none">- Instructievorm: verhaal voorlezen- Interactievorm: levensbeschouwelijk gesprek- Samenwerkingsvorm: werken in tweetallen

Rol van de docent

<p><i>Les 1 Leidend</i> De leerkracht gaat van een leidende naar een meer begeleidende rol, naar een meer leidende rol. Aan het begin zal het nodig zijn dat de leerkracht vooral sturend is. De lessenserie moet goed worden ingeleid. Docentgestuurd wordt er met behulp van interactievormen uitleg gegeven over rituelen en het offerfeest. Zo worden kinderen in deze thema's geïntroduceerd. Daarna zal de film worden bekeken en wordt er een gesprek gevoerd. Ook dan neemt de leerkracht een leidende rol op zich neemt, maar ervoor zorgt dat er vooral veel komt uit de kinderen zelf.</p>
<p><i>Les 2 Begeleidend</i> De tweede les heeft de leerkracht een duidelijke rol in de oriëntatiefase van de les, maar daarna gaan de kinderen zelf aan de slag en zal de leerkracht begeleiding bieden waar dat nodig is.</p>
<p><i>Les 3 Leidend/begeleidend</i> In de laatste les geeft de leerkracht weer meer sturing om het gesprek te leiden en het doorvragen te stimuleren. De leerkracht zorgt ervoor dat kinderen op elkaar ingaan tijdens het samenwerken en op de centrale momenten waarin ervaringen/antwoorden gedeeld worden. Het is wel belangrijk dat kinderen bij het gesprek weinig tot geen hulp van de docent nodig hebben. Met behulp van richtvragen is duidelijk wat de bedoeling is. Tijdens dit onderdeel van de les, de uitvoeringsfase, stelt de leerkracht zich begeleidend op.</p>

LES 1

OFFERFEEST, RITUELEN EN DE FILM GODS LAM

Algemene opzet van de les

Doelen:

- Kinderen kunnen verwoorden hoe het offerfeest gevierd wordt.
- Kinderen kunnen zich inleven in de personen uit de film Gods Lam en kunnen vertellen waarom zij zo denken en handelen.
- Kinderen kunnen hun eigen mening over ritueel slachten onder woorden brengen.
- Kinderen kunnen verwoorden wat rituelen zijn en waarom rituelen voor mensen belangrijk zijn.
- Kinderen kunnen voorbeelden van rituelen uit hun eigen leven noemen.

In deze les:

Kinderen gaan in deze les de film 'Gods Lam' kijken. Aan het begin van de les komen twee onderwerpen aan de orde. Het eerste is het begrip 'ritueel'. De kinderen ontdekken dat er verschillende rituelen bestaan en dat rituelen ook onderdeel uitmaken van hun eigen leven. Het tweede onderwerp is het offerfeest. Het offerfeest en het ritueel slachten van een schaap (lam) speelt in de film 'Gods Lam' namelijk een belangrijke rol. Na deze oriëntatiefase gaan de kinderen met een kijkvraag naar de film kijken. Met behulp van een werkblad worden zij uitgedaagd om zich te verplaatsen in de drie hoofdrolspelers uit de film. Dat doen zij eerst individueel. Daarna vindt een onderwijsleergesprek met de hele klas plaats. In dit gesprek worden rituelen, offerfeest en Gods Lam met elkaar in verband gebracht. Kinderen mogen op dat moment hun eigen gedachten bij deze thema's onder woorden brengen.

Vorbereiding:

Nadenken over het woordveld bij rituelen en de indeling in drie soorten rituelen. Informatie over het offerfeest tot je nemen (zie bijlage 1). Het is ook goed om na te gaan hoe het ritueel slachten in de islam gebeurt. Afvragen welke kinderen iets zouden kunnen vertellen over het offerfeest. Een afbeelding van Mekka en de Kaäba opzoeken. Film bekijken, zelf inleven in de personages, nagaan hoe zij zich verhouden tot het ritueel slachten van een lam tijdens offerfeest of dit lammetje uit de film. Daarbij is het belangrijk dat je zelf goed weet waar de film over gaat, zodat je kunt verwijzen naar scènes uit de film, ook voor de vervollessen.

Materialen:

- Bord (voor woordveld rondom rituelen , voor afbeelding van Mekka, voor film)
- Afbeelding van Mekka met de Kaäba
- De film <http://vimeo.com/75223323> (wachtwoord: offerfeest2013).
- Werkblad met foto's

Oriëntatiefase (introduceren, informeren, instrueren)

(15 minuten)

Introduceren

Aan het begin van de les bespreek je wat er in deze les gaat gebeuren en noem je het doel van deze les. Dit kun je ook op het bord schrijven.

Op het bord zet je het woord ritueel. Om de voorkennis van kinderen bij het begrip ritueel te activeren wordt vervolgens een woordveld gemaakt. Waar denken jullie aan bij dit woord? Welke rituelen kan je allemaal bedenken? Om kinderen te helpen kun je de volgende driedeling hanteren. Dagelijkse rituelen

(bijv. elke dag op de fiets naar school/je tanden poetsen), rituelen voor anderen (iemand groeten op straat, elkaar eet smakelijk wensen, cadeaus bij verjaardagen) en rituelen voor God (bidden/naar de kerk gaan). Deze driedeling is te vinden in: Andrea Oostdijk e.a. (2003), *De verhalencarrousel. Duizend-en-één-vragen (handleiding islam groep 7)*. Budel: DAMON, 46-49.

Klassikaal bespreek je de betekenis van het begrip rituelen. De Van Dale geeft aan: “een geheel van overgeleverde (religieuze) gebruiken, plechtigheden en ceremoniën in verband met belangrijke moment in het (openbare) leven. Onder “dagelijkse rituelen” wordt verstaan: iemands vaste patroon van de gewone dagelijkse bezigheden. Belangrijke aspecten hierin:

- *Overgeleverd*. Een ritueel bedenk je niet zelf. Het gebeurt al heel lang, je hebt het van anderen overgeleverd gekregen.
- *Handelingen*. Gebruiken, plechtigheden en ceremoniën. Het is iets dat je doet.
- *Vast patroon*. Dat wat je doet, doe je steeds op dezelfde manier.
- *Momenten*. Dat wat je doet, doe je steeds op dezelfde momenten en dat zijn vaak belangrijke momenten.

Vervolgens wordt de film *Gods Lam* kort geïntroduceerd. In deze film komt een ritueel voor God aan bod, namelijk het slachten/offeren van een lammetje. De film gaat over Zakaria, de elfjarige zoon van een islamitische slager. Zijn moeder is er niet meer. Zakaria woont samen met zijn vader en zijn verstandelijk gehandicapte broer. In de film raakt Zakaria's verstandelijk gehandicapte broer verzot op het lammetje dat is bedoeld voor het offerfeest. Op deze dag worden door moslims dieren ritueel geslacht en gegeten.

Informeren

Aan de klas wordt de vraag gesteld of iemand bekend is met het offerfeest. Eén of twee kinderen kunnen hier mogelijk wat meer over vertellen. Daarna bespreek je met de kinderen de achtergrond van het offerfeest. Bij dit onderwijsleergesprek kunnen heel goed beeldvormers gebruikt worden. Bijvoorbeeld een afbeelding van Mekka en de Kaäba.

Over het Offerfeest:

(Zie bijlage I voor meer informatie):

- Het offerfeest is een belangrijke viering in de islam en duurt vier dagen. Het offerfeest wordt ook wel slachtfeest genoemd. Tijdens dit feest wordt namelijk een schaap geslacht. Dit wordt geofferd voor God.
- Eenmaal in zijn leven moet een moslim (wanneer hij daartoe lichamelijk en financieel in staat is) een pelgrimstocht naar Mekka maken (de haddj). Hier brengt hij onder andere een bezoek aan de Kaäba (het gebouw waarin de heilige zwarte steen is ingemetseld).
- In Mekka maakt een moslim een tocht van meerdere dagen langs de heilige plekken die geassocieerd worden met de profeten Ibrahiem (Abraham) en Mohammed.
- De bedevaartganger offert op zijn tocht een geit of een schaap. Dit gebruik herinnert aan de liefde van de profeet Ibrahiem voor God. Ibrahiem was God zo toegewijd dat hij bereid was zijn zoon Isma'iel (Ismaël) te offeren. God zond daarop een schaap dat Isma'iels plaats op het altaar mocht innemen. Bedenk hierbij wel dat je dit verhaal nu of in de derde les van deze serie wilt behandelen.
- Moslims die niet op bedevaart zijn, vieren in hun eigen land het offerfeest. Vaak slachten zes families

het offerdier en verdelen zij dit in drie stukken (één deel voor de eigen families, één deel voor gasten en één deel voor de armen). Het offerfeest is dus vooral een feest van geven en goed doen.

Instrueren

Voordat de film begint, laat je het werkblad uitdelen. Als kijkvraag geef je de kinderen mee te letten op de opvattingen/gevoelens van de personages uit de film over het (ritueel) slachten van het lammetje. Na afloop van de film gaan de kinderen deze opvattingen invullen op het werkblad, naast de foto's van de personen.

Uitvoeringsfase

(40 minuten)

De film kijken

Klassikaal wordt er naar de film (21.25 minuten) gekeken.

Na afloop van de film wordt de opdracht herhaald. Hoe staan de personen uit de film tegenover het slachten van het lammetje? Kinderen krijgen de tijd om individueel het werkblad in te vullen.

Nagesprek

Voordat de antwoorden op het werkblad besproken gaan worden, vraag je eerst wat de kinderen van de film vonden en laat je hen hun gedachten en gevoelens onder woorden brengen.

Voorbeeldvragen:

- Wat vonden jullie van de film? Wie wil daar iets over zeggen?
- Waar moesten jullie aan denken bij deze film?
- Welk gevoel riep de film bij jullie op?
- Waren er dingen in de film die je bijzonder vond?

Laat de kinderen bij deze vragen een concrete scene uit de film noemen. Denk ook aan beurtverbreiding.

Vervolgens bespreek je het werkblad met de kinderen. Dit zijn mogelijke vragen:

De broer van Zakaria

- Wil de broer van Zakaria dat het lammetje ritueel geslacht wordt?
- Waarom wel of waarom niet?
- Wat denk je dat hij dacht toen het lammetje ontdekt werd?
- Wat is voor hem belangrijk?
- Wat vindt de broer van Zakaria van ritueel slachten?
- Wat vind jij van zijn houding/mening? Begrijp je hem?

De vader van Zakaria

- Wil de vader van Zakaria dat het lammetje ritueel geslacht wordt?
- Waarom wel of waarom niet?
- Wat denk je dat hij dacht toen het lammetje ontdekt werd?
- Wat is voor hem belangrijk?
- Wat vindt de vader van Zakaria van ritueel slachten?
- Wat vind jij van zijn houding/mening? Begrijp je hem?
- Denk je dat hij uiteindelijk het lammetje geslacht heeft?

Zakaria

- Wil Zakaria dat het lammetje ritueel geslacht wordt?
- Waarom wel of waarom niet?
- Wat denk je dat hij dacht toen hij erachter kwam dat zijn broer het lammetje verstopte?
- Wat vindt Zakaria van ritueel offeren?

- Wat is voor hem belangrijk?
- Wat vind jij van zijn houding/mening? Begrijp je hem?
- Wat denk je dat Zakaria had gewild dat zou gebeuren met het lammetje?

Eigen ervaringen van de kinderen

Tot slot mogen de kinderen hun eigen gedachten en gevoelens bij de personen uit de film, bij het thema rituelen en bij ritueel slachten/offeren naar voren brengen.

Voorbeeldvragen:

1. Wat vinden jullie zelf van de opvattingen van de vader van Zakaria, de broer van Zakaria en Zakaria?
2. Het slachten van een schaap is een ritueel voor God. Zou het zo kunnen zijn dat rituelen voor God te maken hebben met dingen die heel belangrijk voor mensen zijn? Bij het offerfeest gaat het zoals gezegd om 'geven en goed doen'.
3. De personages uit de film zijn moslim. Kunnen zij zo maar stoppen met een ritueel dat bij hun geloof hoort, namelijk het slachten van een schaap tijdens het offerfeest?
4. Zijn rituelen iets waar je zomaar mee kunt stoppen? Hoe zit dat bij de kinderen zelf? Leg hierbij de link naar de dagelijkse rituelen die aan het begin van de les genoemd zijn en die tot de belevingswereld van 'alle' kinderen horen.

Bij deze vraag kun je stilstaan bij de vraag of wij zomaar zouden kunnen stoppen met rituelen uit ons eigen leven. Het kan goed zijn om nu als leerkracht een ritueel uit het eigen leven te noemen. Zouden wij kunnen stoppen met (bijna) dagelijkse rituelen als:

- je tanden poetsen voor het slapen gaan
 - op de fiets naar school toe gaan
 - als eerste het stukje vlees van je bord opeten
- of rituelen met anderen:
- een hand geven als je iemand begroet
 - iemand bedanken als je een cadeau hebt gekregen
- of rituelen voor God:
- naar de kerk gaan en bidden?
 - elk jaar kerstmis vieren?

Bij dit laatste voorbeeld kan het eten van kalkoen of konijn genoemd worden, evenals het liedje van Flappie en het boek "Dit jaar wordt kerstmis anders" (Brigitte Minne (2001), *Dit jaar wordt kerstmis anders*, Averbode).

Mogelijke vragen hierbij: Lijken de personages in het boek/het lied op de personages in de film? Welke overeenkomsten en welke verschillen zie je tussen de film en het boek/het lied?

Het boek "Dit jaar wordt kerstmis anders" kan op een tafeltje in de klas gezet worden, zodat de kinderen meer over (kerst)rituelen kunnen lezen.

Afsluitingsfase

(5 minuten)

In deze lessen hebben wij veel gedaan. Wij hebben gepraat over rituelen en over het offerfeest. Wij hebben een film gezien. Wij hebben nadacht over de personen uit de film en wat de vader, de broer en Zakaria vonden van het slachten van een lammetje. En wij hebben nagedacht over de rituelen uit ons eigen leven.

- Wat vond je van deze les?
- Wie kan er een ritueel van hem of haar zelf noemen?
- Waarom zijn rituelen belangrijk voor mensen?
- Waarom was het ritueel slachten van het lammetje wel of niet belangrijk voor de vader van Zakaria, de broer van Zakaria of Zakaria zelf?
- Wie kan vertellen hoe het offerfeest door moslims gevierd wordt?
- Je hebt vandaag iets gehoord over ritueel slachten, wat vind je daar nu van?

Als je de doelen van de les op het bord hebt geschreven, dan kun je deze bespreken. Aangeven dat de film in de volgende les, een dramales, terugkomt.

WERKBLAD LES 1

In de film gaat het over het (ritueel) slachten van een lammetje. Wat vinden de onderstaande personen daarvan?

		
---	--	---

		
---	--	---

		
---	--	---

LES 2

THEMA'S UIT DE FILM GODS LAM EN PANTOMIME

Algemene opzet van de les

Doelen:

- Kinderen kunnen gedachten, gevoelens en houdingen bij thema's uit de film Gods Lam uitdrukken in dramavorm.
- Kinderen kunnen thematiek uit de film Gods Lam betrekken op hun eigen leven en daar in pantomimevorm gestalte aan geven.
- Kinderen kunnen uitdrukking geven aan hun eigen (existentiële) ervaringen met afscheid nemen, vrij zijn, liefhebben en zorgen.

In deze les:

In de vorige les hebben kinderen gesproken over rituelen en gekeken naar de film 'Gods Lam'. Deze les doe je allereerst een beroep op hun voorkennis door open vragen te stellen waaruit je onderstaande thema's naar voren laat komen:

- afscheid nemen
- vrij zijn
- liefhebben
- zorgen voor

Kinderen worden nadrukkelijk uitgenodigd om ook zelf thema's aan te dragen. Je houdt een kort levensbeschouwelijk gesprek met de kinderen over bovengenoemde thema's die in de film voorkomen. Om de verbinding met de vorige les te leggen, nodig je kinderen uit om een ritueel bij deze thema's te bedenken. Na deze introductie informeer je de kinderen over de werkvorm pantomime. Je gaat met de kinderen een warming-up doen. Daarna komt een duidelijke instructie en de uitvoering van de les. Het is hierbij belangrijk om kinderen de ruimte te geven om hun eigen verbeeldingskracht te gebruiken. Dat betekent dat de groepjes vrijgelaten moeten worden – interventies van de leerkracht blijven zo veel mogelijk achterwege. Alle bijdragen worden positief gewaardeerd. In de afsluitingsfase ga je zowel op het proces als op de inhoud in.

Vorbereiding:

Vanwege het gesprek aan het begin van de les is het belangrijk dat je zelf goed weet waar de film over gaat zodat je kunt verwijzen naar scènes uit de film.

Als je nog weinig met drama gedaan hebt in je groep of specifiek met pantomime is het belangrijk om vooraf aandacht te besteden aan deze werkvorm. Pantomime is dramatisch spel waarbij geen stemgeluid en geen rekvisieten worden gebruikt. Door middel van mimiek, beweging, gebaar en houding worden begrippen, rollen, locaties en het gebruik van voorwerpen gesuggereerd. Pantomime stimuleert de concentratie, de fantasie, het lichamelijke bewustzijn en de non-verbale communicatievaardigheden en inleving.

Aandachtspunten tijdens de begeleiding van pantomime zijn:

- Stimuleer een volledige fysieke inzet van de speler(s). Pantomime vraagt dus om 'groot' theateraal spel.
- Stimuleer uitvergroting. Dat wil zeggen, bij pantomime suggereer je de werkelijkheid, je speelt de werkelijkheid niet na. Met het uitvergroten van de bewegingen wordt de boodschap duidelijker.

- Het is niet gebruikelijk om bepaalde activiteiten zoals praten en zitten met pantomime uit te drukken. De speler houdt doorgaans de lippen op elkaar en mag zo nodig een kruk of stoel gebruiken. Alleen wanneer het gemimede personage schrikt, schreeuwt, zingt, enzovoorts, wordt de mond bij het pantomimespel ingezet.

Bovengenoemde aandachtspunten zijn maar een deel van de punten die in het boek Holger de Nooij (2011). *Kijk op spel*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers, staan vermeld.

Overige aandachtspunten:

- Indien mogelijk geef je deze les in het speellokaal of een ruim klaslokaal. Als je je les in het speellokaal geeft doe je de introductie in de klas. Als je alleen de beschikking hebt over je eigen lokaal zorg dan dat je lokaal zo ruim mogelijk is. Zet de tafels zoveel mogelijk aan de kant (i.v.m. veiligheid) en zorg voor een zo groot mogelijke halve kring. Tijdens de warming-up staan de kinderen voor hun stoel.
- Maak van te voren groepen (maximaal vijf kinderen per groep)
- Als je meer dan vier groepen kinderen hebt zorg dan voor extra oefenruimtes (denk hierbij aan de gang of aula)
- Druk de pictogramkaarten af en hang ze op een zichtbare plaats. Een aantal pictogramkaarten (www.dramamethode.nl) is bijgevoegd die je kunt gebruiken tijdens de dramales.
- Druk de themakaarten af (bij meer dan vier groepen komen thema's dubbel voor)
- Licht eventueel je collega in het lokaal naast je in over jouw dramales

Materialen:

- Speellokaal/groot lokaal
- Pictogramkaarten
- Themakaarten

Oriëntatiefase (introduceren, informeren, instrueren)

(20 minuten)

Introduceren

Je zit met de kinderen in de kring en activeert de voorkennis door terug te pakken op de film die ze de vorige les gezien hebben. Je stelt open vragen over de film. Bijvoorbeeld:

- *Hoe begon de film ook alweer?*
- *Wat gebeurde er toen?*
- *Hoe eindigde de film?*
- *Hoe ging Zakaria met zijn broer om en hoe vind je dat?*
- *Hoe de ging de vader van de jongens met de situatie om?*
- *Waar ging de film eigenlijk over? Welke thema's kun je bij deze film noemen?*

Door bovenstaande open vragen praat je naar de onderstaande thema's toe. Bij de laatste vraag noemen de kinderen de thema's die zij in de film hebben gezien. Als voorbeeld noem je zelf de thema's *vrij zijn en zorgen voor*. De rest laat je uit de kinderen zelf komen (denk bijvoorbeeld aan dieren, werk, verplichtingen, geheimen, familie, loyaliteit, hechting, opofferen). Je schrijft de thema's op het bord en zorgt ervoor dat je uiteindelijk ook de andere twee thema's, *afscheid nemen en liefhebben* op het bord hebt staan.

Afscheid nemen; *Zakaria en zijn broer die afscheid moeten nemen van het lammetje*

Vrij zijn; *het lammetje dat aan het einde van de film wordt vrijgelaten*

Liefhebben; *de liefde voor het lammetje maar ook de liefde tussen Zakaria, zijn broer en zijn vader*

Zorgen voor; Zakaria en zijn broer zorgen voor het lammetje. Zakaria die voor zijn broer zorgt en de vader die voor zijn kinderen zorgt.

Je vraagt de kinderen of ze bij een van de thema's een voorbeeld kunnen noemen dat betrekking heeft op hun eigen leven. Als de kinderen dit moeilijk vinden kun je zelf voorbeelden noemen als:

Afscheid nemen van een familielid die op reis gaat

Afscheid nemen van de basisschool als je naar de middelbare school gaat

Je vrij voelen als je schoolweek erop zit

Je vrij voelen om dingen te zeggen

De liefde die je voelt voor bijvoorbeeld je ouders, broers en zussen

Verliefd zijn

Zorgen voor een dier

Zorgen voor elkaar

Vervolgens vraag je of er bij deze thema's ook rituelen horen? Wie kan iets bedenken? Welk ritueel hoort bij afscheid nemen? [zwaaien] Welk ritueel hoort bij zorgen voor? [iedere avond eten geven aan het konijn]

Je vertelt de kinderen dat jullie deze thema's gaan naspelen in pantomime-vorm.

Informereren

Je zit met je groep in een halve kring. Je vertelt dat jullie in deze les gaan mimen. Laat dit zien door bijvoorbeeld denkbeeldig een deur te openen, ergens binnen te stappen en je jas op te hangen. Vertel dat je bij deze werkvorm niet mag praten en geen echte spullen mag gebruiken.

Aandacht besteden aan de drie pictogramkaarten

Aandachtspunten:

(gebruik hier ook weer de pictogramkaarten)

- Speel met gebaren
- Denk aan je mimiek
- Niet met je rug naar het publiek toe staan

Je doet samen met de kinderen een klassikale warming-up. De kinderen gaan voor hun stoel staan en je wijst ze nogmaals op de pictogramkaarten. Dat zijn de punten waar ze op moeten letten tijdens het mimen.

Je geeft hen de volgende opdrachten:

- Doe alsof je heel verdrietig bent
- Nu ben je heel boos
- Je bent blij om iemand te zien

Als de kinderen met de opdracht bezig zijn let je er vooral op dat er niet gesproken wordt. Kies een kind uit waarvan je vindt dat hij of zij het goed doet en vraag of hij/zij dit aan de groep wil laten zien. Laat de andere kinderen hiervoor applaudiseren. Want bedenk je dat het spannend is voor een kind om dit voor een groep te doen. Bespreek nogmaals kort de pictogramkaarten (belangrijkste aandachtspunten) en begin dan met je instructie.

Instrueren

Je vertelt de kinderen dat ze straks in groepjes uiteen gaan en de opdracht krijgen een pantomimepresentatie te geven over een van de besproken thema's. Je geeft aan dat de presentatie niet gaat over iets wat ze in de film gezien hebben maar moet gaan over iets wat ze zelf hebben meegemaakt of gehoord of gezien hebben (eigen belevingswereld).

Je geeft aan dat je zelf de groepjes al gemaakt hebt en dat ze een kaartje krijgen waar thema's op beschreven staan. Dit zijn afscheid nemen, vrij zijn, liefhebben en zorgen voor. Er zijn ook blanco kaartjes. Dit betekent dat de kinderen ook zelf een thema mogen bedenken. Wie kan er

Je vertelt dat dit dus een presentatie wordt zonder geluid en zonder spullen. Je mag eventueel wel stoelen gebruiken.

Je maakt afspraken over geluid en stemgebruik en geeft aan dat ze 10 minuten hebben om te repeteren en dat je bij alle groepje langs loopt zodat de kinderen eventueel je hulp kunnen vragen. Na deze 10 minuten komen jullie weer bij elkaar en presenteert elk groepje het thema.

Je noemt de namen, geeft het groepje een kaartje (zie werkblad) met het thema en wijst hen een oefenplek.

Uitvoeringsfase

(30 minuten)

Zorg ervoor dat je tijdens het repeteren van de groepjes niet meteen gaat rondlopen. De kinderen hebben de tijd nodig om de opdrachtkaart te lezen en te bespreken wie wat gaat doen. Met andere woorden: ze hebben een aanloopmoment nodig. Je observeert natuurlijk wel. Let erop dat de kinderen op een gelijkwaardige manier overleggen, dat iedereen een positief aandeel levert en let op de sfeer. Pas als je denkt dat een van de groepjes de opdracht te moeilijk vindt kun je gaan helpen en suggesties geven.

Na 10 minuten laat je de kinderen weer plaats nemen in een halve kring en vertel je dat de groepjes nu hun thema mogen presenteren.

Je geeft het publiek naast de opdracht om te raden welk thema er gespeeld wordt ook de opdracht om te letten op het moment waarop ze het wisten welk thema er uitgebeeld werd.

'Door welke beweging of gezichtsuitdrukking wist je dat het om het thema ging.

Na elke presentatie laat je de kinderen voor elkaar applaudiseren.

Afsluitingsfase

(5 minuten)

Je vraagt de kinderen wat ze van deze les vonden. Hoe vonden zij het om een gebeurtenis uit hun eigen leven te bedenken bij de vier thema's uit de film Gods Lam? Hoe ging het spelen?

Probeer ook door te vragen met vragen als 'Waarom vind je dat', 'Kun je hier eens een voorbeeld van geven' of 'Wat vond je verrassend'.

Sluit af door te vertellen dat jullie volgende keer verder gaan met de laatste les over de film Gods Lam.

WERKBLADEN LES 2

Werkblad met themakaartjes. De kaartjes knip je uit en kun je eventueel plastificeren.

afscheid nemen
-----------------------	-------

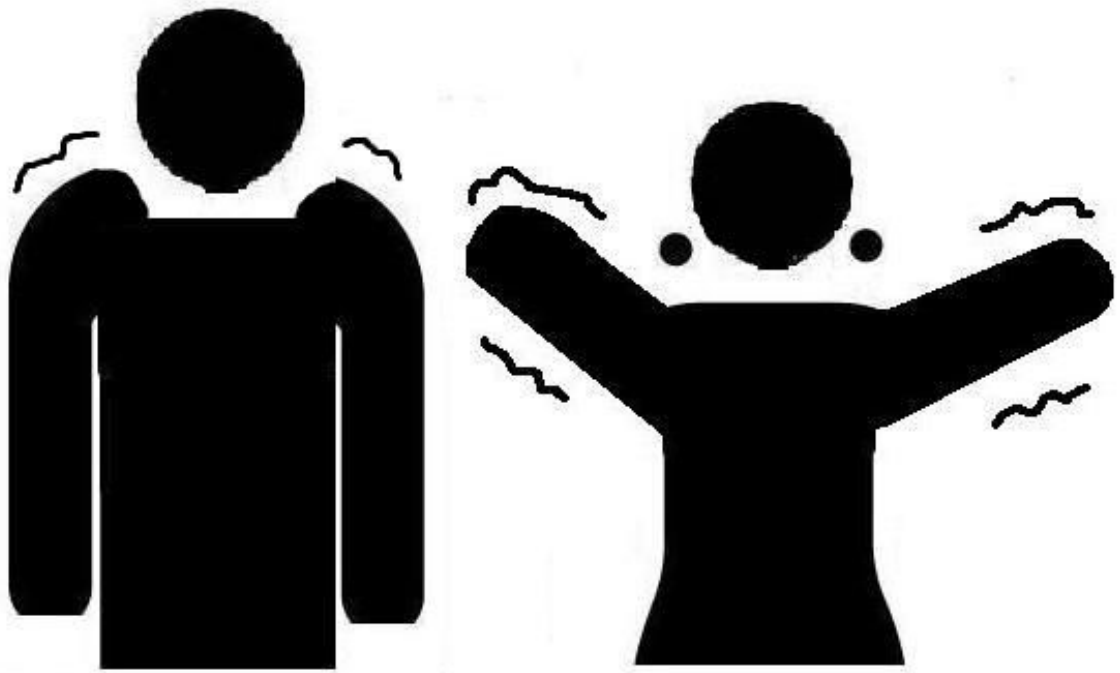
vrij zijn
------------------	-------

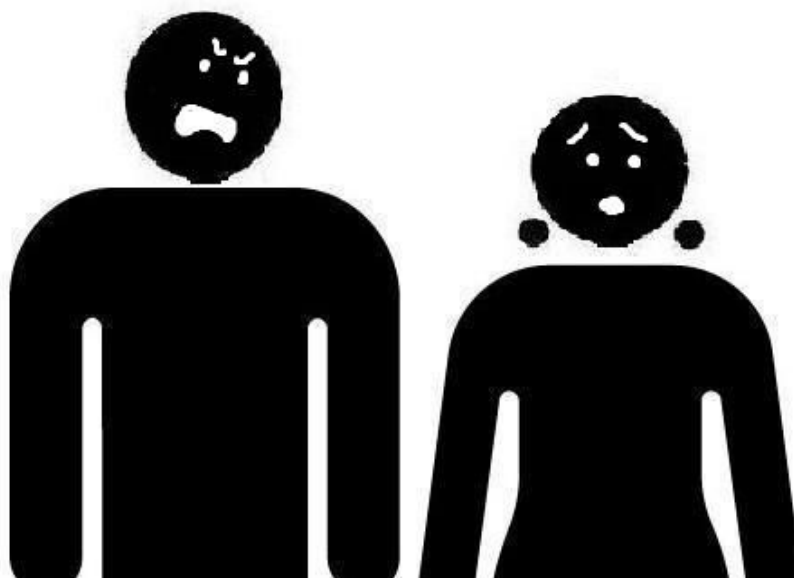
liefhebben
-------------------	-------

zorgen voor
--------------------	-------

Bron: www.dramamethode.nl/Pictogramkaarten 'Speel met gebaren'

Bron: www.dramamethode.nl/Pictogramkaarten

'Denk aan je mimiek'

Bron: www.dramamethode.nl/Pictogramkaarten

'Niet met je rug naar het publiek toe staan'

LES 3

HET VERHAAL UIT DE BIJBEL EN DE FILM GODS LAM

Algemene opzet van de les

Doelen:

- De kinderen kunnen hun eigen gedachten en gevoelens bij het verhaal van het offer van Abraham uit de kinderbijbel woorden brengen.
- De kinderen kunnen een actieve luisterhouding aannemen, waarbij zij laten merken dat zij de gedachten en gevoelens van klasgenoten bij het verhaal van het offer van Abraham uit de kinderbijbel ook waarderen.
- De kinderen kunnen zich inleven in personages uit verhaal van het offer van Abraham uit de kinderbijbel.
- De kinderen kunnen een verband leggen tussen de film 'Gods Lam' en het verhaal van het offer van Abraham.
- De kinderen kunnen het verband leggen tussen het islamitische offerfeest en het verhaal van het offer van Abraham.

In deze les:

De kinderen hebben in de eerste les de film 'Gods Lam' gezien. Zij hebben toen kennis gemaakt met het fenomeen rituelen en hebben geleerd dat het (ritueel) slachten van een schaap onderdeel uitmaakt van het islamitische offerfeest. In de tweede les hebben de kinderen zich door middel van drama verdiept in thema's en waarden die belangrijk zijn in de film en voor hen zelf. In deze les gaan kinderen hun eigen gedachten en gevoelens bij het bijbelse verhaal van het offer van Abraham onder woorden brengen.

In deze les wordt het verhaal van het offer van Abraham voorgelezen. Het offerfeest is gebaseerd op het verhaal van Abraham die de opdracht kreeg zijn zoon te offeren voor God. Dit verhaal staat zowel in de Koran als in de Bijbel, echter met dit verschil dat het verhaal uit de Koran ons vertelt dat Abraham in een droom de opdracht kreeg zijn zoon te offeren. Moslims nemen aan dat de zoon Ismaël is. Het Joodse verhaal (dat ook in de Bijbel staat) vertelt hoe Abraham de opdracht kreeg om zijn zoon Izaak te offeren. Het is in deze les niet de bedoeling om de verschillen tussen de tradities te benadrukken, maar om kinderen uit te dagen om hun eigen gedachten en gevoelens in verband te brengen met het oude verhaal. De kinderen leren wel dat dit verhaal verbonden is met het islamitische offerfeest en zij denken na over waarden als 'liefde' en 'gehoorzaamheid'. Ook leren de kinderen met behulp van een coöperatieve werkvorm om levensbeschouwelijke vragen aan elkaar te stellen en deze te beantwoorden.

Vorbereiding:

De leerkracht moet op de hoogte zijn van het verhaal uit de Bijbel en het verhaal uit de Koran. Deze zijn te vinden in bijlage 1. Van tevoren worden er tweetallen gemaakt. In dit tweetal gaan de kinderen aan de slag met de vragen. De vragenkaartjes die de kinderen met elkaar bespreken moeten worden afgedrukt (werkbladen met richtvragen). Het verhaal uit de kinderbijbel is te vinden in bijlage 2. Het is altijd beter en mooier om het verhaal uit een echte kinderbijbel te lezen. Als je aan het einde van de les een eigen verhaal wilt vertellen of voorlezen, dan moet je dat voorbereiden. Hetzelfde is het geval wanneer je de kinderen wilt uitnodigen om hun eigen verhaal te vertellen.

Materialen:

- Verhaal 'Omdat God het wilde' uit de kinderbijbel van Cramer-Schaap & Van Haeringen
- Kopieerbladen met vragen

Oriëntatiefase (introduceren, informeren, instrueren)

(20 minuten)

Introduceren

Je blikt kort terug met de kinderen op de vorige twee lessen om de voorkennis van de kinderen te activeren.

Weet je nog? In de eerste les hadden we het over rituelen. We hebben toen gekeken naar het offerfeest als ritueel, we hebben de film 'Gods Lam' gezien, en we hebben toen met elkaar nagedacht over het (ritueel) slachten van een lammetje.

In de tweede les zijn we op zoek gegaan naar thema's die in de film naar voren kwamen.

Jullie hebben toen de vier thema's: liefhebben, vrij zijn, zorgen voor, en afscheid nemen vanuit je eigen leefwereld gespeeld in pantomime-vorm.

Probeer bij het terugblikken op de vorige twee lessen vooral de kinderen zelf aan het woord te laten.

Nadat de voorkennis geactiveerd is, wordt klassikaal het bijbelse verhaal van Abraham uit 'Bijbelse verhalen voor jonge kinderen' van Cramer-Schaap & Van Haeringen gelezen. Zie bijlage 2. Het is leuk als je als leerkracht dit verhaal voorleest.

In de eerste les hebben we het gehad over het islamitische offerfeest. Dit heeft te maken met een heel oud verhaal, het verhaal van Abraham die door God gevraagd wordt om zijn zoon te offeren. Vandaag gaan we naar dit verhaal kijken. Wij doen dat met het verhaal dat in de Bijbel staat. Het verhaal van joden en christenen.

Je leest dan het verhaal voor.

Informeren

Je kunt eventueel kort toelichten dat dit het Bijbelse verhaal is, en dat het verhaal in de Koran vergelijkbaar is, maar wel met het verschil dat in het eerst genoemde Izaak geofferd moest worden, terwijl in het tweede genoemde het om Ismaël gaat. (Zie voor meer informatie bijlage 1)

Instrueren

De kinderen gaan nadenken en met elkaar in gesprek over diepte-ervaringen (en de waarden) in het verhaal. Bij de gesprekken die de kinderen met elkaar voeren is het van belang dat de vragen niet vrijblijvend, maar wel vrijlatend zijn. Het gaat om vragen naar indrukken, gevoelens, gedachten en associaties die de kinderen hebben naar aanleiding van het verhaal of de opmerkingen van de ander.

Om dit te waarborgen maak je gebruik van de coöperatieve werkvorm 'Tweegesprek op tijd'.

Bij coöperatief leren heeft iedereen een actieve inbreng (E. Luiten en L. Verweij (2013). *Talent voor de klas. Een praktisch handboek voor de startende leerkracht*. Delubas: Drunen, 92-103). Kinderen leren van en met elkaar. Het gaat niet alleen om het leren van de inhoud, maar ook om het samenwerken zelf. Kenmerken van coöperatief leren:

- positieve wederzijdse afhankelijkheid
- individuele verantwoordelijkheid
- directe communicatie over en weer
- samenwerkingsvaardigheden
- evaluatie van het groepsproces

In deze coöperatieve structuur die nu gehanteerd wordt wisselen tweetallen elkaar af met vertellen en luisteren in een afgesproken tijd. Tijdens deze werkvorm leren kinderen actief luisteren; hun ideeën uitleggen en verduidelijken; elkaars ideeën waarderen; en oefenen kinderen afwisselend luisteren en praten (Spencer Kagan (2013), *Coöperatieve leerstrategieën. Research, principes en praktische uitwerkingen*. Vlissingen: Bazalt).

We hebben nu het Joodse / Bijbelse verhaal gehoord over Abraham en Izaäk. Aan de hand van dit verhaal gaan we in tweetallen een gesprek voeren. Het doel van het gesprek is om je eigen mening te vormen en deze te uiten, je in te leven in de ander en naar de ander te luisteren.

De kinderen vormen tweetallen in de klas. Je vertelt:

We hebben tweetallen gemaakt. Je voert zo een gesprek met je klasgenoot. Dit gesprek bestaat uit vier verschillende stappen.

Je neemt de vier stappen met de kinderen door.

HET TWEEGESPREK OP TIJD

1. De kinderen krijgen de richtvraag (zie kopieerbladen)

Vervolgens krijgen de kinderen denk-tijd van de leerkracht: de leerkracht geeft aan hoeveel tijd de kinderen hebben om antwoord te geven.

Je krijgt één minuut de tijd om je partner te vertellen wat jouw reactie is op de vraag die voor jullie ligt. Neem even de tijd om na te denken wat je wilt zeggen.

(Let op:

- Zoals je kunt zien, zijn de vragen onderverdeeld in vier verschillende fasen: per fase twee vragen. Voor een volledig levensbeschouwelijk gesprek is het van belang dat de vragen uit alle fasen aan bod komen
- Beide kinderen krijgen dezelfde vraag.
- Ieder tweetal krijgt dezelfde vraag. Op deze manier kan de vraag later gemakkelijk klassikaal besproken worden.)

2. Kind A vertelt, kind B luistert gedurende een bepaalde tijd

Kind B luistert naar A zonder hem/haar te onderbreken.

Als ik zeg, 'Start', begint leerling A te vertellen terwijl leerling B luistert. Als jij degene bent die luistert, doe je ook niets anders dan luisteren. Oefen actief luisteren, je partner aankijken en interesse tonen zonder te praten. Leerling A heeft één minuut om te vertellen. Start!

3. Kind B reageert

Je vertelt hoe kind B moet reageren:

Als jij degene bent die luistert, maak dan deze zin af: Ik vind het fijn om naar jou te luisteren, omdat ...

Je geeft een aantal suggesties, zoals:

Bedank je partner. Of: Vertel je partner wat je geleerd hebt van wat hij/zij vertelde. Of zeg tegen je partner: Ik denk dat je misschien wel een genie bent. Dat was briljant!

4. De kinderen wisselen van rol

Herhaal stap 2 en 3, maar nu vertelt kind B terwijl kind A luistert, waarna kind A reageert.

Maak de kinderen attent op de volgende regel: Als de een vertelt luistert de ander en stoort hem of haar niet met een opmerking tussendoor.

Uitvoeringsfase

(30 minuten)

Tijdens de gesprekken in tweetallen is het belangrijk dat je in de gaten houdt dat de kinderen zonder te oordelen naar de ander luisteren. Laat de kinderen eerst hun gang gaan, maar loop daarna ook door de klas en luister naar wat de kinderen te vertellen hebben.

Nadat de fase 1-vragen in tweetallen besproken zijn, is het verstandig om het klassikaal te bespreken. Welke antwoorden zijn er gegeven op de vragen. Begrijpen de kinderen de ervaringen van figuren in het verhaal?

Ook na de fase 2-vragen is het goed om klassikaal door te nemen wat er besproken is. Wat zijn de ervaringen van de kinderen? Herkennen zij dingen in hun eigen leven?

Vanaf fase 3 kun je er ook voor kiezen om het gesprek vanaf het begin klassikaal te voeren. Deze vragen zijn niet zomaar te beantwoorden, en het kan kostbaar zijn als de kinderen de verschillende meningen en ervaringen horen van klasgenoten.

Fase 4 moet klassikaal. In deze fase gaat het er om te horen van de visies van anderen.

Nota bene: Let bij het leiden van het klassikale gesprek op het volgende: Probeer met je vragen niet te controleren of ze iets weten of begrijpen: laat je vragen uitnodigend klinken en stimuleer het kind te denken in de richting die het kind zélf wil. Het gaat immers om heel persoonlijke indrukken, gedachten, gevoelens, en die zijn nooit 'fout' of 'goed'.

De vragen die in het klassikale gesprek gesteld worden dienen zo gesteld te worden dat alle leerlingen aan het denken slaan, en niet alleen de kinderen die meestal al hun vinger opsteken. Volgens Ebbens & Ettekoven (Sebo Ebbens en Simon Ettekoven (2009), *Effectief leren. Basisboek. Houten, Wolters-Noordhof*) kunnen de volgende vier criteria gehangen worden aan het goed formuleren en uitvoeren van een vraag:

1. Individuele aanspreekbaarheid: door de structuur van de vraag weet elke leerling dat hij op een bijdrage kan worden aangesproken.
2. Veiligheid: het risico van 'afgaan' voor de leerling is klein, want na overleg zijn meer leerlingen bereid hardop te zeggen wat ze samen besproken hebben, zodat er ruimte voor denken blijft.
3. De structuur in de vraag, non-verbale kwaliteiten van de vraag.
4. Wachtijd: de leerling krijgt tijd om over het antwoord na te denken, het antwoord voor te bereiden.

Wie nog expliciet aandacht wil geven aan het offerfeest, kan op dit moment het verband tussen het verhaal van het offer van Abraham en het offerfeest leggen. Dat kan heel goed aan de hand van het thema 'gehoorzaamheid'. Abraham is in de islamitische traditie de eerste die 'islam', dat wil zeggen onvoorwaardelijke onderwerping aan de wil van God, praktiseert. Dat deed hij in het bijzonder door zijn bereidheid zijn eigen zoon te offeren. In het koranische verhaal krijgt Abraham de opdracht zijn zoon te offeren in een droom. Het is in het koranische verhaal opvallend dat de zoon instemt met het voorgenomen offer: 'O mijn vader, doe wat u bevolen is' (thema: gehoorzaamheid). In de islamitische traditie neemt men meestal aan dat de zoon Ismaël is, ook al wordt dit in de Koran niet vermeld. (Anton Wessels (2001), *Islam verhalenderwijs*. Amsterdam; Nieuwezijds, 169) Het islamitische offerfeest herinnert aan de liefde van Abraham voor God.

Afsluitingsfase

(5 minuten)

Tijdens de evaluatie waarin er een evaluatief gesprek plaatsvindt, is sturing van de leerkracht gewenst. Let erop dat er zowel de vorm als de inhoud van de les geëvalueerd wordt. Laat bijvoorbeeld de volgende vragen in het gesprek naar voren komen:

Evaluatie van deze les:

Hoe vonden jullie het gaan?

Noem eens een uitspraak van een klasgenoot die je is bijgebleven. Waarom is deze uitspraak je bijgebleven?

Wie kan vertellen wat het offerfeest met het verhaal van het offer van Abraham te maken heeft?

Evaluatie lessenreeks:

Wat vonden jullie van de lessenserie en de film?

Hoe denk je nu over de film?

Waarom denk je dat de film 'Gods Lam' heet? Van wie is het lammetje uit de film?

Tot slot

De film heeft een open einde. Kinderen houden ervan te horen hoe hun leerkracht ergens over denkt. Je kunt de kinderen daarom vertellen hoe de film volgens jou verder zou gaan. Je kunt dit bijvoorbeeld doen door één van de volgende situaties te kiezen:

- Als ik een lifter was en stapte bij de vader en de twee jongens in de auto, dan zou ik vragen wat zij gedaan hadden. Zij zouden mij dan antwoorden...

Of:

- Als ik de tante was die thuis op de jongens en de vader wachtte tot ze weer thuiskwamen dan was het volgende gebeurd...

Of:

- Als ik de moeder van de twee jongens was en ik keek vanuit de hemel naar beneden, dan zou ik denken...

Indien hier de ruimte voor is kun je de kinderen zelf ook een afloop laten verzinnen. Dit kan zowel mondeling als schriftelijk.

WERKBLADEN LES 3

Kopieerblad - Richtvragen Fase I

1. Waarom zuchtte Abraham toen Izaak hem vroeg: 'Maar waar is het lam dat wij voor God moeten verbranden?'

2. Wat zou Izaak hebben gedacht toen zijn vader hem op het hout legde?

1. Wie van de figuren in het verhaal zou je niet willen zijn en waarom niet?

2. Hoe zou jij reageren als aan jou gevraagd werd iets te offeren dat je dierbaar is?

1. Ben jij gehoorzaam? Wanneer wel en wanneer niet?

2. Kun je zeggen van wie je het meeste houdt? Waarom wel of niet?

1. Horen gehoorzaamheid en liefde bij elkaar? Waarom wel of waarom niet?

2. Lijken Zacharia en zijn broer uit de film 'Gods Lam' op Izaak uit het bijbelse verhaal? In hoeverre wel en in hoeverre niet?

Bijlage I

KORAN, BIJBEL EN OFFERFEEST

Verhalen uit Koran en Bijbel

Het islamitische offerfeest uit de film houdt verband met een verhaal uit de Koran, waarin staat dat Allah vroeg aan Ibrahiem om zijn zoon Ismaël te offeren, om te laten zien dat hij trouw en gelovig was. Uiteindelijk wordt er een schaap geofferd.

Soera 37

'101 Daarop verkondigden Wij hem het goede nieuws van een zachtmoedige jongen. 102 Toen die zover was dat hij met hem mee kon gaan zei hij: 'Mijn zoon, ik heb in de slaap gezien dat ik je zal offeren. Zie eens wat jij ervan vindt.' Hij zei: 'Mijn vader, doe wat je bevolen is. Je zult merken dat ik, als God het wil, iemand ben die geduldig volhardt'. 103 Toen zij zich beiden [aan Gods wil] overgegeven hadden en hij hem op zijn voorhoofd had neergelegd, 104 riepen Wij hem: 'Ibrahiem! Jij hebt de droom doen uitkomen. Zo belonen Wij hen die goed doen. 106 Dit was duidelijk een beproeving'. 107 En Wij gaven voor hem een geweldig offer in de plaats.'

(Bron: *De Koran. Een weergave van de betekenis van de Arabische tekst in het Nederlands door Fred Leemhuis. Houten: Fibula, 1989*)

In het verhaal uit de Bijbel staat dat Abraham zijn zoon Isaak wilde offeren voor God, en dat een ram uiteindelijk de plaats van de zoon mocht innemen.

Genesis 22

'1 Enige tijd later stelde God Abraham op de proef. 'Abraham!' zei hij. 'Ik luister,' antwoordde Abraham. 2 'Roep je zoon, je enige, van wie je zoveel houdt, Isaak, en ga met hem naar het gebied waarin de Moria ligt. Daar moet je hem offeren op een berg die ik je wijzen zal.' 3 De volgende morgen stond Abraham vroeg op. Hij zadelde zijn ezel, nam twee van zijn knechten en zijn zoon Isaak met zich mee, hakte hout voor het offer en ging op weg naar de plaats waarover God had gesproken. 4 Op de derde dag zag Abraham die plaats in de verte liggen. 5 Toen zei hij tegen de knechten: 'Blijven jullie hier met de ezel. Ikzelf ga met de jongen verder om daarginds neer te knielen. Daarna komen we naar jullie terug.' 6 Hij pakte het hout voor het offer, legde het op de schouders van zijn zoon Isaak en nam zelf het vuur en het mes. Zo gingen zij samen verder. 7 'Vader,' zei Isaak. 'Wat wil je me zeggen, mijn jongen?' antwoordde Abraham. 'We hebben vuur en hout,' zei Isaak, 'maar waar is het lam voor het offer?' 8 Abraham antwoordde: 'God zal zich zelf van een offerlam voorzien, mijn jongen.' En samen gingen zij verder. 9 Toen ze waren aangekomen bij de plaats waarover God had gesproken, bouwde Abraham daar een altaar, schikte het hout erop, bond zijn zoon Isaak vast en legde hem op het altaar, op het hout. 10 Toen pakte hij het mes om zijn zoon te slachten. 11 Maar een engel van de HEER riep vanuit de hemel: 'Abraham, Abraham!' 'Ik luister,' antwoordde hij. 12 'Raak de jongen niet aan, doe hem niets! Want nu weet ik dat je ontzag voor God hebt: je hebt mij je zoon, je enige, niet willen onthouden.' 13 Toen Abraham opkeek, zag hij een ram die met zijn horens verstrikt was geraakt in de struiken. Hij pakte het dier en offerde dat in de plaats van zijn zoon. 14 Abraham noemde die plaats 'De HEER zal erin voorzien'. Vandaar dat men tot op de dag van vandaag zegt: 'Op de berg van de HEER zal erin voorzien worden.'

(Bron: <http://www.biblija.net/biblija.cgi?m=Genesis+22&id18=1&l=nl&set=10>)

Achtergrond Offerfeest

Eenmaal in zijn leven moet de moslim (wanneer hij daartoe lichamelijk en financieel in staat is) een pelgrimstocht naar Mekka maken. Deze bedevaart wordt de haddj genoemd en is een tocht van meerdere dagen die langs de heilige plekken voert die geassocieerd worden met de profeten Ibrahiem (Abraham) en Mohammed. De haddj mag op elk tijdstip van het jaar gemaakt worden, maar

vindt bij voorkeur plaats in de twaalfde maand van het jaar, de maand van de bedevaart, de dzoe al-hiddja. Bij aankomst in Mekka doet de bedevaartganger op de mikaats of mawakiets, de ontmoetingsplaatsen en –tijden van de bedevaartgangers, alle genaaide kleding af en hult zich in naadloze lakens. In deze staat van rituele reinheid, ihraam, zegt de pelgrim een gebed op. Daarna gaat de bedevaartganger naar de Grote Moskee om daar de zeven ommegangen, de tawaaf, om de kaaba (het gebouw waarin de heilige Zwarte Steen in ingemetseld) te verrichten. Tijdens de rondgang om de kaaba probeert de pelgrim de Zwarte steen te kussen of met de hand aan te raken. Op de negende dag van de maand trekt de bedevaartganger naar de berg Arafat, ongeveer tien kilometer van Mekka. Daar mediteert hij staande van zonsopgang tot zonsondergang. De nacht brengt hij door in Moezdalifa. De tiende dag neemt hij 49 kiezelstenen mee uit het dorpje en gaat daarmee naar het dorp Mina, waar minimaal zeven stenen tegen de drie Zuilen van het kwaad, de Djamrat al-Oekoeba, moeten worden gegooid. Deze zuilen symboliseren de momenten waarop de profeet Ibrahim de verleidingen van de duivel weerstond. Op dezelfde dag laat de bedevaartganger zijn haar scheren of knippen en offert hij een geit of een schaap. Dit gebruik herinnert aan de liefde van Ibrahim voor God. Ibrahim was God zo toegewijd dat hij bereid was zijn zoon Isma'iel (Ismaël) te offeren. God zond daarop een schaap dat Isma'iels plaats op het altaar mocht nemen. Moslims die niet op bedevaart zijn, vieren in hun eigen land het Offerfeest. (Van Schaik 2011, 138-139) Het is gebruikelijk op dit feest dat een familie, die het zich financieel kan veroorloven, met nog zes families een offerdier koopt en dit ritueel laat slachten. Het offerdier is vaak een schaap of een geit, maar ook grotere dieren als koeien en stieren zijn toegestaan, zolang het dier maar gezond is. Na het slachten wordt het dier in drieën gedeeld. Het eerste deel is voor de families, het tweede deel is voor gasten en het derde wordt aan de armen gegeven. De opbrengst van de huid van het offerdier is bestemd voor liefdadige instellingen. Het offerfeest is vooral een feest van geven en goed doen. Delen met anderen is een echt islamitisch gebruik, maar op deze dag wordt er nog eens extra de nadruk op gelegd. (Van Schaik 2011, 139)

Bron: Pim van Schaik (red.) (2011), *Nederland wereldland. 10 jaar verder*. Amsterdam: PlanPlan.

Bijlage 2

OMDAT GOD HET WILDE

Bij de oude eik staat nog altijd de tent van Abraham. Een kleine jongen komt naar buiten hollen. Een lammetje loopt hem dartelend achterna.

“Niet te ver gaan, Izaäk!” roept een oude vrouw. Ze is in de ingang van de tent komen staan en kijkt het jochie na. “Laat hem maar, Sara,” zegt een man met een grijze baard. “Laat Izaäk maar gaan spelen met de kinderen van de herders. Wij zijn zo oud, bij ons verveelt hij zich maar.”

Sara schudt haar hoofd. Izaäk is haar enige kind. Ze houdt hem maar het liefst dicht bij zich. Maar Abraham is verstandiger.

Izaäk is hem door God zelf beloofd. Door Izaäk moet hij tot een groot volk worden. God zal hem Izaäk nooit afnemen!

Als Sara en Izaäk die nacht al lang rustig slapen, ligt Abraham nog wakker op zijn bed van geitenhuiden.

Hij denkt aan alles wat God hem gegeven heeft: Sara zijn vrouw; het land waar hij woont; de koeien en de schapen; de herders die voor hem werken; en bovenal de kleine jongen, Izaäk, zijn enige zoon. En die is hem nog het liefst.

Abraham sluit de ogen en vouwt zijn handen. Heel zacht zegt hij: “Ik dank U, God, voor dit alles. Het is haast te veel!”

Als hij zijn ogen weer opendoet, is de hele tent verlicht. De maan is het niet. En de sterren zijn het ook niet. Hij wacht met bonzend hart, Hij weet dat God weer tot hem spreken zal.

“Abraham,” zegt de Stem.

“Hier ben ik,” fluistert hij.

“Abraham, luister! Neem je enige zoon, Izaäk, waar je zoveel van houdt. Ga met hem naar de berg Moria. Geef hem daar aan Mij als offer.” De stem zwijgt. Het licht is verdwenen.

Met bevende lippen herhaalt Abraham de woorden die hij zojuist heeft gehoord. Wat heeft God gezegd? Dat hij Hem Izaäk door het vuur terug moet geven? Zoals Abel lang geleden aan God het lam door het vuur teruggegeven heeft? Moet hij zijn eigen kind offeren? Waarom stelt God hem op de proef. En hoe kan hij dan door Izaäk een groot volk worden? Vragen, vragen. Abraham weet het niet meer. Hij is wanhopig. Hij weet alleen dat hij moet doen wat God van hem wil! Net als vroeger, toen hij weg is gegaan uit Haran, omdat God het wilde. Maar dit is veel moeilijker. Hij durft het Sara niet te zeggen.

Die nacht kan hij niet meer slapen. Heel vroeg staat hij op. Sara schrikt wakker. “Wat is er?” vraagt ze. “Het is nog zo vroeg.”

“Ik ga met Izaäk naar de berg Moria,” zegt Abraham. “Ik moet een offer brengen. Dat heeft God mij vannacht bevolen.”

Voor Sara iets kan vragen, is hij alweer verdwenen. Ze hoort hoe hij buiten met de knechten praat. Sara staat ook op. Ze vindt het niet prettig dat Izaäk zo ver weg gaat. Daar is hij nog te klein voor. Maar Izaäk is blij als hij het hoort. Wat een avontuur! Voor het eerst mag hij met vader mee naar de hoge bergen. Hij kan haast niet wachten tot zijn ezeltje uit de stal gehaald is.

Sara kijkt hen na. Abraham loopt voorop. Hij leidt de ezel waarop Izaäk zit bij de teugel. Izaäk kijkt telkens om, om naar moeder te zwaaien. Dan volgen de knechten met het brandhout. Drie dagen trekken ze zo voort.

Wat ziet Izaäk veel! Een eekhoorntje dat wegvlucht, gieren in de lucht en de sporen van een leeuw in het zand! Alles moet hij vader aanwijzen.

Abraham kijkt naar de hoge bergen waar ze steeds dichterbij komen. Hij zegt niet veel.

‘Vader is zeker erg moe,’ denkt Izaäk.

De derde dag zegt Abraham tegen de knechten: "Blijven jullie hier met de ezel. Ik en de jongen gaan daarheen," en hij wijst naar de bergtop.

De takkenbossen legt hij op Izaäks rug. Zelf neemt hij de pot met vuur en het mes mee.

Achter elkaar klimmen ze omhoog.

Dan roept Izaäk: "Vader!"

"Wat is er?" vraagt Abraham.

"Wij hebben vuur en hout," zegt Izaäk, "maar waar is het lam dat wij voor God moeten verbranden?"

Abraham zucht en zegt: "God zelf zal voor een lam zorgen." Eindelijk hebben ze de top bereikt.

Izaäk sleept de stenen aan. Abraham bouwt het altaar. Hij schikt het hout netjes op de stenen tafel.

Hij doet er lang over. Dan legt hij voorzichtig Izaäk op het hout.

Izaäk kijkt hem angstig en niet begrijpend aan.

Maar als Abraham het mes opheft, roept God: "Abraham, doe de jongen niets! Nu weet Ik hoe gehoorzaam je bent. Dat je Mij zelfs je kind wilt afstaan."

Abraham kijkt om zich heen. Vlak naast zich ziet hij een ram, die met de horens in de struiken verward is. Dat is dus het offer waar God zelf voor gezorgd heeft!

Als de geur en de rook opstijgen naar de hemel zegt de Stem: "Omdat je dit gedaan hebt, en mij alles, zelfs je eigen zoon, hebt willen geven, zal Ik je zegenen. En ik zal je kleinkinderen en achterkleinkinderen geven, evenveel als de sterren aan de hemel en de strandkorrels aan het strand van de zee. Door jou zal de hele wereld gezegend worden."

Gebaseerd op: D.A. Cramer-Schaap en A. van Haeringen (1994), Bijbelse verhalen voor jonge kinderen. Amsterdam, Ploegsma, 48-51.

Bijlage 3

HET LEVENSBESCHOUWELIJKE GESPREK

In het onderstaande krijg je handvatten aangereikt om met een groep leerlingen naar aanleiding van een verhaal in vier stappen een levensbeschouwelijk gesprek te voeren.

Nadat je het verhaal aan de kinderen zo goed en aantrekkelijk mogelijk hebt verteld (of desnoods voorgelezen), komt de belangrijke fase van de les waarin je samen met de kinderen gaat nadenken over de diepte-ervaringen, levensvragen en antwoorden in het verhaal en in hun eigen leven. Het *doel* van het vak godsdienst/levensbeschouwing is immers dat de leerlingen zich de levensbeschouwelijke benadering van het bestaan eigen maken, zodat zij bij diverse situaties en ervaringen in hun eigen leven ook die levensbeschouwelijke vragen kunnen stellen en in relatie kunnen brengen met andere levensvisies.

Een geëigende werkvorm hiervoor is het gesprek en wel het *non-evaluatieve levensbeschouwelijke gesprek*. Dit onderscheidt zich op de eerste plaats van andere gespreksvormen in de klas, doordat de gespreksonderwerpen vanuit de levensbeschouwelijke invalshoek benaderd worden.

Wil zo'n gesprek echter in de gewenste sfeer verlopen, dan moet iedere gespreksdeelnemer zich vrij voelen om zijn eigen mening te vormen en te uiten. Die vrijheid gaat verloren als de antwoorden en opmerkingen door de anderen en met name door de leraar steeds worden *beoordeeld als 'goed' of 'fout'*. Door die oordeelsdruk voelt het kind zich namelijk niet meer vrij en zal het vooral die antwoorden proberen te geven waarvan het denkt dat de leraar die graag hoort. Dat is dus dodelijk voor een onbevangen en creatieve meningsvorming door het kind en voor een open gedachte-uitwisseling in de groep.

Om die gewenste gespreks sfeer te krijgen zul jij je als leraar daarom zoveel mogelijk *non-evaluatief*, dat wil zeggen niet-beoordelend, op moeten stellen bij je vragen en in je reacties op de antwoorden. Je richtvragen tijdens alle fasen van het levensbeschouwelijk gesprek zullen dus niet gericht moeten zijn op het toetsen of de gewenste kennis en vaardigheden wel bereikt zijn. Antwoorden kunnen ook niet 'goed' of 'fout' zijn.

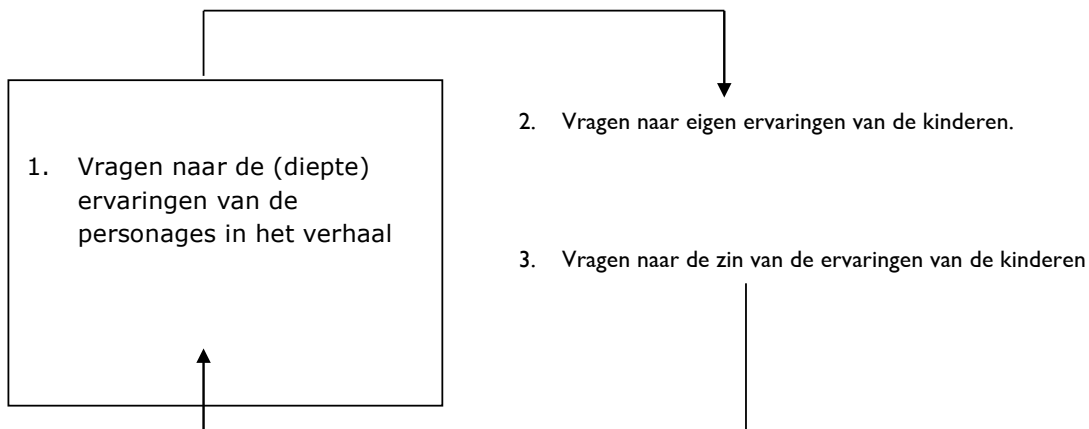
Het goed leiden van een non-evaluatief levensbeschouwelijk gesprek is een kunst apart en vraagt heel wat voorbereiding en oefening (zeker om er snel naar over te kunnen schakelen na bijvoorbeeld een reken- of taalles waar je als leraar wel beoordelend moet reageren op de antwoorden van de leerlingen). Probeer met je non-evaluatieve vragen *vrijlatend maar niet vrijblijvend* te informeren naar de indrukken, gevoelens, gedachten en associaties die de kinderen hebben naar aanleiding van het verhaal of de opmerkingen van anderen.

Probeer met je vragen niet te controleren of ze iets weten of begrijpen: laat je vragen uitnodigend klinken en stimuleer het kind te denken in de richting die het kind zélf wil. Het gaat immers om heel persoonlijke indrukken, gedachten, gevoelens, en die zijn nooit 'fout' of 'goed'.

Ook een kind of zijn antwoord *prijzen* roept bij kinderen het gevoel op 'we worden beoordeeld', hetgeen dodelijk is voor een open en creatief gesprek. Neem wel elk antwoord serieus en laat dat merken door er bijvoorbeeld een korte en objectieve(!) samenvatting van te geven of er een vervolgvraag bij te stellen, zodat het kind merkt dat je hebt geluisterd en dat je hem en zijn antwoord *accepteert* (hetgeen iets anders is dan goedkeurt). Accepteer dus ook dat een kind eens niets wil of weet te antwoorden...

De voorbereiding op het non-evaluatieve levensbeschouwelijke gesprek bestaat vooral uit het bedenken en formuleren van **richtvragen** bij elke fase van dat gesprek.

Hieronder volgen die fasen, met bij elke fase een reeks voorbeeldvragen van non-evaluatieve aard. Maak ze je eigen als een standaardgroep van gespreksvragen bij een levensbeschouwelijk gesprek na een levensbeschouwelijk verhaal.

FASEN EN RICHTVRAGEN IN EEN NON-EVALUATIEF LEVENSBESCHOUWELIJK GESPREK

Door middel van een levensbeschouwelijk gesprek wil je kinderen leren om bij hun ervaringen levensbeschouwelijke (zin)vragen te stellen en in relatie te brengen met (christelijke en andere) levensvisies.

Nadat het verhaal is verteld, verloopt het gesprek in de vier volgende fasen:

Fase 1: Vragen naar de (diepte-)ervaringen van de figuren in het verhaal (ter inleving en uitdieping)

Deze vragen zijn niet bedoeld om te controleren of de leerlingen wel goed hebben geluisterd en of ze het verhaal hebben begrepen: dat zou evaluatief zijn.

Voorbeelden van non-evaluatieve vragen in deze fase zijn:

- Wat zou volgens jou figuur X in het verhaal gevoeld hebben toen hij dat deed?
- Wat zou Y gedacht hebben toen hij zei: '....'?
- Wat zou Z willen zeggen als die ineens kon spreken, denk je?
- Wat zou X met ... bedoelen, denk je?
- Ziet Y er op dit plaatje gelukkig uit? Waarom danst zij op dit plaatje denk je?

Fase 2: Vragen naar de eigen ervaringen van de kinderen (ter uitdieping en vergelijking)

Door middel van vragen laat je de kinderen overeenkomsten zoeken tussen de ervaringen in het verhaal en hun eigen ervaringen. Hulpvragen hiervoor zijn bijvoorbeeld:

- Heb jij ook wel eens zo iets meegemaakt, en hoe voelde dat?
- Wie van de figuren in het verhaal zou je (niet) willen zijn en waarom (niet)?
- Zou jij ook wel eens willen kunnen wat X kon?
- Hoe zou iemand geholpen willen worden die dit meemaakt?
- Hoe zou jij reageren als jij zo gefopt werd als X in het verhaal?

Fase 3: Vragen naar de zin (betekenis) van de ervaringen van de leerlingen zelf

Nu kom je bij het hart van het levensbeschouwing gesprek, want aansluitend bij de antwoorden op de vragen in de vorige fase probeer je *levensvragen* te stellen bij de ervaringen van de leerlingen. Probeer de kinderen over zichzelf aan het denken te zetten: wat betekenen deze ervaringen uiteindelijk voor mij; waarom doe ik de dingen zoals ik die doe; wat is er de zin van?

Je kunt hun mening ook vrijblijvend confronteren met bepaalde levensvisies, bijvoorbeeld hoe *christenen* over een bepaalde kwestie denken.

Voorbeeldvragen voor deze fase zijn (let ook op de typering tussen haakjes erachter):

- Waarom vond je het (niet) leuk dat je dat gedaan hebt? (*waaromvragen*)
- Heeft die ruzie met Jaap achteraf gezien wel zin gehad? Heeft ruzie ooit wel zin?
- Dus jij wilt graag aardig gevonden worden? Waarom? (*doorvragen*)
- Moet je je ouders altijd gehoorzamen? (*vragen naar een eigen mening*)
- Vind je echt dat iedere moordenaar de doodstraf verdient? (*vragen naar een eigen mening*)
- Ben jij als mens wezenlijk anders dan die aap in het verhaal? (*doordenkvragen*)
- Hoe zou je hierover denken als je bijvoorbeeld tachtig jaar bent? (*stel-je-voorvragen*)
- Hoe weet je dat je oma nu bij God in de hemel is? (*confrontatievragen: lokt discussie uit*)

Fase 4 Vragen naar de uiteindelijke zin van de ervaringen in het verhaal

Al pratende over hun eigen zinservaringen in fase 3, koppel je af en toe terug naar het verhaal en vraag je naar de *zinservaringen in het verhaal*. Fase 3 en 4 lopen in elkaar over en hebben hetzelfde doel: de kinderen leren om vanuit de levensbeschouwelijke invalshoek hun ervaringen te bevragen en te confronteren met de visie van anderen. Voorbeeldvragen voor deze fase zijn:

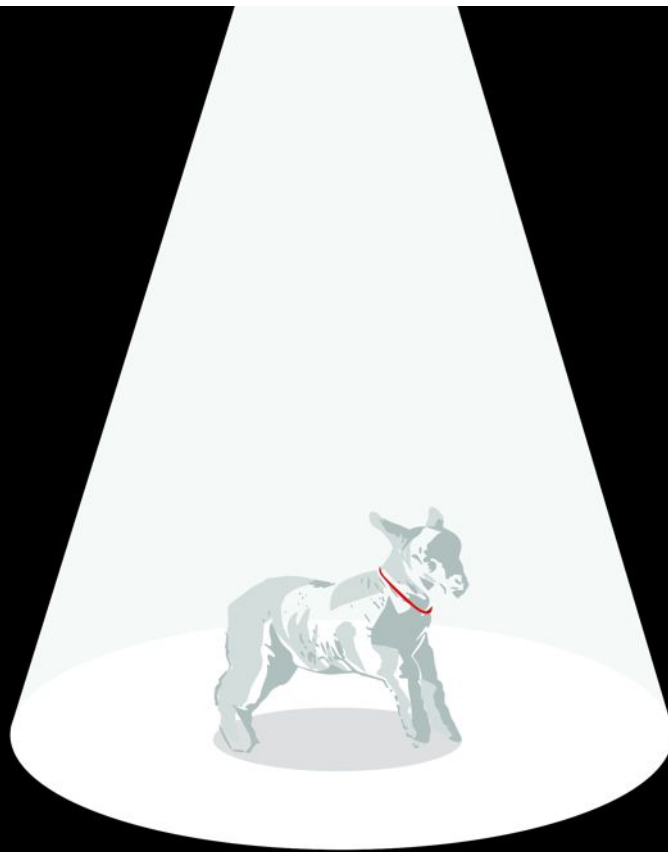
- Waar gaat het in het verhaal eigenlijk om? Vind jij dat ook belangrijk? Waarom?
- Vind je het begrijpelijk dat zij ruzie maakten? Keur je het ook goed? Waarom?
- Wie hield het meeste rekening met de ander? Wanneer gaat eigenbelang voor?
- Heeft het bidden van hem geholpen? Kan bidden wel helpen? Kan God wel helpen?
- Snap jij dat Lies nog van Kees houdt terwijl hij haar toch vaak zo'n pijn doet?
- Verdienste die drugsverslaafde inderdaad dat men hem liet verdrinken?
- Zou jij die asielzoeker ook helpen onderduiken of ga jij naar de politie?

Als leraar kun jij je eigen mening op verzoek gerust inbrengen, mits je die aan niemand oplegt en je er niet meteen al in het begin mee komt.

Ook kun je impulsen aan het gesprek geven door afwijkende visies aan te halen als bijvoorbeeld: 'Ik heb gehoord dat moslims geloven dat lijden vaak een straf van God is.' Of: 'Ik hoorde iemand op de televisie zeggen dat die werkloosheid komt door al die buitenlanders in ons land: die moeten dus maar gauw ons land uit.'

Hoor je een leerling een mening verkondigen waar jij het zelf inhoudelijk helemaal niet mee eens bent, probeer die dan toch te accepteren (hetgeen iets anders is dan goed te keuren) en er non-evaluatief op te reageren... omwille van het gewenste gespreksklimaat: 'Interessant te horen hoe jij erover denkt. Wie wil daar op reageren?' Of: 'Kun je ook zeggen waarom je dat vindt?' enz.

Deze fasering en vragen zijn een bewerking van een intern document van de Hogeschool iPabo. Zij komen grotendeels overeen met wat vermeld staat in het boek van Thom Geurts, *Sporen naar zin. Basisbegrippen. Docentenboek*. Budel, DAMON, blz. 47-48. Met name de vragen bij fase I zijn gewijzigd van karakter.

SHAHINE EL HAMUS

SABRI SAAD EL HAMUS

SOUFIANE MOUSSOULI

badt Lam

DE HOGESCHOOL VOOR DE KUNSTEN UTRECHT PRESENTEERT EEN NOVIE / PEERFILM PRODUCTIE EEN FILM VAN KEES JAN MULDER
DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY JASPER VAN LEENINGEN GAFFER MALCOLM DUREGGER GELUIDSOPNAME MARTIJN SCHOLTE / SAM HUISMAN MONTAGE DAISY KANON
ART DIRECTOR SULEIGHA WINKEL COMPOSIST ANTON VALLE GELUIDSONTWERP SAM HUISMAN / VINCENT ROOIJERS GELUIDSEDITOR EN MIXAGE SAM HUISMAN
BELICHTERS SANDER SCHRAM / BOB ALKEMADE / FIKRET KOC COMPOSER BAS VAN DIEJEN COLDRIST FERNANDO RODRIGUES / KOERT VAN DER PLOEG
PRODUCTIELEIDING NOËMI VILCHEZ UITVOEREND PRODUCTENT NOËMI VILCHEZ / SIMONE BUYS / KEES-JAN MULDER SCENARIO & REGIE KEES-JAN MULDER

DE HOOGESCHOOL VOOR DE KUNSTEN
UTRECHT

VERMEULEN
BRAUCKMAN

SINGELFILM

HKU